

VAN STATISCH NAAR DYNAMISCH

RAAD
VOOR
CULTUUR

Advies
professionalisering
monumentenbehoud

Inhoud

	Inleiding	1
1.	Achtergrond	4
1.1	POM	5
2.	Ervaring met de POM-toetsing	8
2.1	Twintig rijksmonumenten	8
2.2	Vijfjaarscriterium	9
2.3	Visie	9
2.4	Financiële bedrijfsvoering	10
2.5	Governance	10
3.	Monumenteneigenaren	11
3.1	Institutionele eigenaren	11
4.	Goed eigenaarschap	14
4.1	Opdrachtgeverschap	14
4.2	Ondernemerschap	15
5.	Toezicht	17
6.	Sectorversterking	19
7.	Aanbevelingen	21
	Bijlagen	25
1.	Adviesaanvraag	26
2.	Samenstelling commissie POM en overzicht aangewezen professionele organisaties voor monumentenbehoud	29
	Colofon	30

Inleiding

Sinds de inwerkingtreding van de Subsidieregeling instandhouding monumenten (hierna: Sim) op 1 januari 2013, heeft de Raad voor Cultuur 45 keer advies aan de minister van OCW uitgebracht over organisaties die een aanvraag hadden ingediend om aangewezen te worden als professionele organisatie voor monumentenbehoud (hierna: POM).^[1] Twaalf organisaties in Nederland zijn nu aangewezen als POM.^[2] De raad vindt dit aantal laag.

Onder de aanvragers waren veel voormalige aangewezen organisaties voor monumentenbehoud (AOM). Dat deze aanvragen niet door de toetsing van de raad kwamen, riep bij de raad vragen op. Enerzijds: is de verandering in de regelgeving voldoende duidelijk gemaakt? Toetst de raad te streng? Is de regeling te streng of te star? Anderzijds: hoe professioneel is het monumentenveld in Nederland eigenlijk? Hoe is het met het eigenaarschap en ondernemerschap in het monumentenveld gesteld?

De raad onderschrijft de wens van de minister tot een verdere professionalisering van organisaties die werkzaam zijn op het terrein van monumentenbehoud en -beheer en gelooft dat de POM-status daaraan een bijdrage kan leveren. De raad heeft altijd aangegeven zijn taak met betrekking tot POM breder op te vatten dan alleen de toetsing van aanvragers en daarover een advies aan de minister uit te brengen. De rol van de raad is ook het signaleren van knelpunten en het aanzwengelen van discussies. Hij ziet zijn werk in de POM-aanwijzingsprocedure als een actieve bijdrage aan de bevordering van de professionaliteit binnen het monumentenveld en verhoging van de kwaliteit binnen de monumentenzorg. De raad meent dat op die terreinen verbeteringen kunnen plaatsvinden. Dat is niet alleen wenselijk om het jaarlijkse budget voor monumentenzorg in Nederland te kunnen blijven verantwoorden in vergelijking met andere terreinen van cultuur, maar ook vanuit behoudsperspectief van de monumenten zelf.

1
Dit betrof 36 organisaties. Een aantal organisatie heeft twee keer een aanvraag ingediend.

2
Zie bijlage 2 voor overzicht.

Bevordering van professionaliteit en kwaliteit heeft niet alleen betrekking op de instandhoudingsketen van opdrachtgeverschap tot uitvoeringskwaliteit, maar doet ook een beroep op het ondernemerschap van een organisatie. De POM-status zou daarbij als stap in een proces kunnen dienen, als een keurmerk en middel om een professionaliseringsslag te maken. Het veld moet dan wel geprikkeld worden om dit op te pakken. POM kan dan in de toekomst een nieuwe, vanzelfsprekende norm worden in de instandhoudingspraktijk van een professioneel monumentenveld en daarmee een grotere betekenis krijgen dan die het op dit moment heeft; als profijtelijk middel vanwege de voorrang bij de verdeling van instandhoudingssubsidie en de beperkte indieningslasten.

In de adviesaanvraag heeft de minister de raad gevraagd te adviseren over de inrichting van de POM-aanwijzingsprocedure en daarbij uit te gaan van de vraag: worden de beleidsdoelstellingen die aan POM ten grondslag liggen ook bereikt door de wijze waarop de POM-aanwijzingsprocedure is ingericht, en indien dat niet het geval is, wat zou de raad adviseren voor de korte termijn en voor de lange termijn?

De volgende beleidsdoelstellingen liggen aan POM ten grondslag:

- Stimulering van goed eigenaarschap. Een belangrijk aspect daarvan is dat eigenaren zorgen voor een kwalitatief hoogwaardige en duurzame instandhouding van monumenten. Daarbij hoort dat instandhoudingsmaatregelen, restauraties en andere transformaties van monumenten vakbekwaam worden uitgevoerd, met inachtneming van de in de beroepsgroep geldende normen. Voor eigenaren/monumentenorganisaties geldt dat bij goed eigenaarschap ook een stabiele en financieel gezonde bedrijfsvoering hoort.
- Het stimuleren dat POM's actief bijdragen aan kwaliteitsverhoging in de monumentenzorg om zodoende een verdere professionalisering van het monumentenveld tot stand te brengen.
- Beperking van administratieve laste van eigenaren én subsidieverstrekkende overheid.

Hoewel de vraag van de minister in POM-verband gesteld is, heeft de raad eigenaarschap breed opgevat. Goed eigenaarschap betreft immers alle eigenaren van monumenten, zowel de particuliere als institutionele eigenaren. De raad verkent in dit advies een toekomstperspectief waarin het monumentenveld geprikkeld wordt zich te professionaliseren. Hij wordt daarbij geleid door de vragen die de minister in haar adviesverzoek gesteld heeft.

In dit advies schetst de raad de achtergrond en betekenis van POM en de ervaringen die de raad heeft opgedaan met de toepassing van de Sim bij de POM-toetsing. Vervolgens staat de raad stil bij de kenmerken en aspecten van de verschillende monumenteneigenaren en verkent hij de positie van de eigenaar als opdrachtgever en als ondernemer. Hij verkent de staat van de instandhoudingspraktijk en beschouwt de rollen op de langere termijn. Het advies wordt afgerond met een aantal aanbevelingen.

Dit advies is voorbereid door de commissie POM van de raad. De samenstelling van deze commissie is opgenomen in bijlage 2. De raad dankt de commissieleden voor hun inspanningen. De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het advies ligt bij de raad zelf.

1. Achtergrond

In november 2009 stemde de Tweede Kamer in met voorstellen voor de modernisering van de monumentenzorg in Nederland.^[3] Ten aanzien van de inrichting van de monumentensector was er het streven om te komen tot krachtiger en eenvoudiger regelgeving. Er werd uitgebreid stilgestaan bij de rol van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (hierna: RCE) als kenniscentrum van de overheid. Benadrukt werd dat de RCE ook als verbindingsstation moest fungeren van (kennis)instellingen binnen en buiten de monumentensector en als aanjager, initiator en organisator van het kennisnetwerk.

In aanloop naar MoMo had het Rijk een regierol en overlegde via ingestelde werkgroepen met vertegenwoordigers uit de monumentensector. Dat de veranderingen plaatsvonden in samenspraak met de sector was waardevol en zorgde voor draagvlak.

Door MoMo is er meer aandacht gekomen voor uitvoeringskwaliteit en deskundigheidsbevordering. Er werd beoogd een professioneel stelsel van architecten en aannemers te ontwikkelen en bij opdrachten en rijkssubsidies te verwijzen naar de kwaliteitsnormen zoals die door de Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (hierna: ERM) worden beheerd.

In de beleidsbrief werd nog gesproken over aangewezen organisaties voor monumentenbehoud (AOM's) en was er nog geen sprake van POM. Vanaf 2006 konden institutionele eigenaren als AOM worden aangemerkt wanneer zij tenminste twintig rijksmonumenten in eigendom hadden, een statutaire doelstelling op het gebied van monumentenbehoud en beschikten over voldoende deskundigheid. Door het Rijk werd verondersteld dat deze eigenaren beschikten over kennis van monumenten, restauraties en instandhouding. Met de inwerkingtreding van de Sim op 1 januari 2013 is de status van AOM komen te vervallen.^[4]

De POM-status werd geïntroduceerd, met meer voordelen dan voorheen de AOM. Een aantal toetsingscriteria was nieuw – om te kunnen beoordelen of organisaties niet alleen beschikten over voldoende deskundigheid, maar ook professioneel opereerden.^[5]

3

De voorstellen waren vervat in de beleidsbrief 'Modernisering Monumentenzorg', MoMo.

4

Omdat de POM-status als opvolger van de AOM werd gezien, werden door het Rijk richting de AOM's extra inspanningen verricht. Deze organisaties kregen extra voorlichting, een ruimere indieningstermijn en na de eerste beoordelingsronde een herkansing.

5

Toelichting bij artikel 30, lid 2 van de Sim.

De introductie van POM's ziet de raad als een voortvloeisel van de aandacht voor kwaliteit en deskundigheidsbevordering.

1.1 POM

Sinds de inwerkingtreding van de Sim toetst de raad de aanvragen van organisaties om als professionele organisatie voor monumentenbehoud te worden aangewezen. In de artikelen 30 en 31 van de Sim is bepaald aan welke criteria een aanvrager dient te voldoen om de POM-status te kunnen verkrijgen. De minister toetst de aanvragen op de formele criteria, als bedoeld in artikel 30 van de Sim, en de raad toetst de aanvragen op de inhoudelijke criteria, als bedoeld in artikel 31 van de Sim.

Voorop staat dat een aanvrager dient aan te tonen dat hij aan de gestelde criteria van professionaliteit en kwaliteit voldoet. Is dat het geval, dan krijgt hij daar veel voor terug.

Niet alleen zijn de financiële en administratieve voordelen groot, ook draagt de POM-status op een positieve manier bij aan het imago van een organisatie: een voor het Rijk betrouwbare partner in het monumentenbehoud.^[6]

Echter, in de Sim is het begrip professionalisering niet gedefinieerd en over de inhoudelijke criteria met betrekking tot professionalisering is er tot op heden geen dialoog geweest tussen het Rijk en de sector.^[7] Het is aan de organisaties zelf om in hun aanvragen aan te tonen dat zij aan de criteria voldoen en op een professionele wijze werken. De raad heeft de afgelopen twee jaar 45 aanvragen gezien van uiteenlopende inhoudelijke kwaliteit en kunnen vaststellen dat de meerderheid van de POM-aanvragers hun professionaliteit niet konden aantonen.

Het begrip 'professioneel' werd veelal geïnterpreteerd als 'deskundig' of als 'uitvoerings- of restauratiekwaliteit'. Professionaliteit werd als een impliciet, logisch gevolg gezien: wanneer de monumenten goed gerestaureerd en onderhouden zijn, zullen de werkprocessen, financiën en bedrijfsvoering ook goed gaan. De raad wil aannemen dat de praktijk vaak goed gaat, maar om in aanmerking te komen als POM moet een organisatie op alle terreinen haar professionaliteit kunnen aantonen; van visie, bedrijfsvoering, restauratie, instandhouding tot financiën. Wanneer al die schakels op een verantwoorde, duurzame en controleerbare wijze verankerd zijn in het bedrijfsproces, spreekt de raad van een professionele organisatie voor monumentenbehoud.

6 Met deze status mag een organisatie één aanvraag voor haar hele monumentenbezit doen voor een planperiode van zes jaar (in plaats van per monument een aanvraag) en bij overvraging krijgt een POM prioriteit boven de overige subsidieaanvragers (na de beschermde monumenten die onderdeel zijn van werelderfgoed).

7 Constatering bestuur van de Federatie Instandhouding Monumenten (FIM) in haar brief aan de POM-commissie, 28 mei 2013.

De wisselende inhoudelijke kwaliteit van de aanvragen is voor de raad een bron van zorg. Hij vraagt zich af of vanuit het Rijk voldoende duidelijk met belanghebbenden is gecommuniceerd dat op POM-aanvragen anders en strenger getoetst wordt dan voorheen op AOM-aanvragen. Daarnaast ziet hij hierin voor de al aangewezen POM's een rol weggelegd, want zij vervullen een voorbeeldfunctie in het monumentenbestel. Door de eigen professionaliteit actief in te zetten bij het opbouwen en uitwisselen van kennis en kunde en door te participeren in de ontwikkelingen op het hele terrein van de monumentenzorg, stimuleren deze organisaties niet alleen de professionaliteit bij anderen, maar helpen ze ook de professionaliteit en kwaliteit van het monumentenveld in Nederland naar een hoger plan te tillen.

De brief die de POM's onlangs naar de minister gestuurd hebben en waarin zij aangeven hoe zij kunnen bijdragen aan haar beleidsdoelstellingen, stemt de raad in dit verband positief.^[8]

[De raad adviseert de minister in dialoog met de monumentensector – te beginnen met de al aangewezen POM's – te verkennen op welke wijze professionalisering verder kan worden bevorderd in een sectorbreed gedragen verbeteringsproces.](#)

Omdat professionalisering niet alleen voor een kleine groep monumentenorganisaties maar voor het monumentenveld over de volle breedte bereikbaar moet zijn, is het uitgangspunt van de raad: hoe meer POM's, hoe liever. De POM-status zou daarbij een stimulerende werking moeten hebben waarbij alle eigenaren, ongeacht het aantal monumenten dat ze in bezit hebben, zich willen ontwikkelen en aan de maatstaven van professionaliteit willen voldoen. Het veld moet dan wel uitgedaagd worden om dit op te pakken. Die prikkel ontbreekt vooralsnog.

De financiële en administratieve voordelen vormen nu de enige prikkels om professionaliteit verder te ontwikkelen en te profileren. De voorrang die POM's hebben bij de verdeling van subsidiegelden is een stimulans die in de ogen van de raad nodig is om een proces op gang te brengen en te houden. Op termijn zou dit minder noodzakelijk moeten zijn en – wanneer het aantal POM's flink stijgt – wellicht ook minder wenselijk.

Dit kan alleen wanneer er uitzicht is op de invoering van een door de sector gedragen systeem van kwaliteitsborging, waarbij de criteria voor professionalisering door de sector zelf ontwikkeld en geborgd worden en waarin POM voor monumentenorganisaties de norm kan worden. Dan draait het echt alleen om kwaliteit en is de POM-status een kwaliteitskeurmerk geworden.

De raad adviseert de financiële prikkel in de POM-status nu niet los te laten, maar te onderzoeken of dit op de langere termijn mogelijk is – in samenhang met de invoering van een breed gedragen systeem van kwaliteitsborging.

2. Ervaringen met de POM-toetsing

De raad heeft in zijn advies van 10 juli 2013 aangegeven op welke wijze hij de inhoudelijke criteria, zoals beschreven in de Sim, voor de toekenning van de POM-status toetst. Wanneer een organisatie professioneel opereert en zich vragen stelt als: hoe houd ik mijn kennis op peil?; wat is de stip op de horizon?; is er een focus op aandachtsgebieden?; wordt er gewerkt aan deskundigheidsbevordering binnen de organisatie?; zet ik maatregelen in om te professionaliseren?, dan duidt dat in de ogen van de raad op een zelfbewuste en dynamische organisatie.

Veel organisaties zijn in wezen dynamisch, zij veranderen en ontwikkelen zich constant. Dit bleek ook tijdens de beoordeling van de 45 POM-aanvragen; professionalisering is geen statisch begrip, maar een continu dynamisch proces.

De raad heeft zich afgevraagd hoe deze dynamiek te verbinden is met de Sim en hoe hij een dynamisch ontwikkelproces, dat verder gaat en meer is dan een momentopname, beter kan toetsen. Dat lijkt binnen de huidige opzet van de Sim moeilijk; de regeling is daarvoor te statisch. Er is geen ruimte voor ontwikkeling, voor aanmoediging, voor opbouw. Dat is wel iets wat de raad graag zou zien. Hij meent ook dat die dynamiek beter past bij de manier waarop organisaties opereren, ook in het monumentenveld. Een aantal aspecten van de Sim zou daartoe opnieuw gezien moeten worden, meer in het licht van ontwikkelprocessen bij organisaties en hun eigenschappen. De raad noemt in dit verband de volgende aandachtspunten:

2.1 Twintig rijksmonumenten

Het in bezit hebben van minstens twintig rijksmonumenten is een voorwaarde voor een POM-aanvraag. Hierbij worden de monumentnummers geteld. Omdat een tuinbeeld op deze manier even zwaar meetelt als een kasteel, zegt dit criterium weinig over de waarde, het belang en de omvang van het monumentaal bezit en niets over de omvang van de organisatie. De voorwaarde dat er minstens twintig rijksmonumenten in bezit moeten zijn als het gaat om administratieve lastenverlichting is logisch, maar als het draait om professionaliteit is dit aantal betrekkelijk willekeurig.

Het is de raad gebleken dat een aantal aanvragers monumentale objecten heeft aangekocht om te kunnen voldoen aan het minimum aantal van twintig rijksmonumenten.

De raad is van mening dat de waarde, het belang en de omvang van het monumentaal bezit zwaarder zouden moeten wegen bij de beoordeling van professionaliteit dan het aantal monumentnummers in bezit.

2.2 Vijfjaarscriterium

Bij de aanbieding van de vorige reeks adviezen deed de raad een aanbeveling over artikel 31, eerste lid, onder c, van de Sim; het zogenoemde vijfjaarscriterium.^[9] Op grond van dit artikel dient een aanvrager aan te tonen dat zijn professionele omgang met beschermde monumenten al vijf jaar een consistent en structureel karakter heeft. Een strikte toepassing van dit vijfjaarscriterium past in de ogen van de raad niet bij zijn uitgangspunt dat de aanwijzing tot POM onderdeel is van een ontwikkeltraject, en evenmin bij de stimulerende werking die de aanwijzing als POM zou moeten hebben. De raad noemde in de aanbiedingsbrief de mogelijkheid van een voorlopige toekenning.

Voortschrijdend inzicht heeft de raad tot de conclusie gebracht dat niet zozeer een voorlopige toekenning, maar eerder een vrijere interpretatie van het vijfjaarscriterium de verlangde dynamiek en professionaliteit kan stimuleren. Dit uiteraard in samenhang met de andere inspanningen die een organisatie moet verrichten om aan de beoordelingscriteria van artikel 31 van de Sim te voldoen.

2.3 Visie

De raad constateert dat de kwaliteit van de ingediende beleids- of visiedocumenten sterk wisselt. Ze lijken vaak uitsluitend ter gelegenheid van de aanvraag geschreven te zijn en zijn niet ingebed als richtinggevend vertrekpunt van de beleidscyclus van de organisatie. Ze zijn niet strategisch van aard en lijken zelden over de toekomstbestendigheid van de organisatie als monumentenbezitter te gaan. Opmerkelijk is dat bij de meeste landschapsorganisaties een visie op de groene monumenten in hun bezit ontbreekt.

Dergelijke beleids- of visiedocumenten, waarin uiteengezet wordt hoe men de doelstellingen denkt te kunnen bereiken, zijn niet voorbehouden aan grote organisaties; om zo effectief mogelijk te kunnen functioneren hebben ze juist ook hun betekenis voor kleine organisaties.

2.4 Financiële bedrijfsvoering

De wijze waarop aanvragers de financiële stukken aanleveren verschilt aanzienlijk en goedkeurende accountantsverklaringen worden niet altijd aangetroffen. Slechts weinig aanvragers maken gebruik van (financiële) kengetallen als referentiepunt voor de eigen bedrijfsvoering. Hierbij valt te denken aan solvabiliteit, onderhoudsnormen, *loan to value*, leegstandspercentages, rendementsnormen, etc.

Door het ontbreken van dergelijke gegevens is er nog geen sprake van vergelijkende benchmarks in de monumentensector. Gelet op de vele miljoenen euro's die er in de sector omgaan, zouden dergelijke benchmarks juist een ondersteuning kunnen zijn bij de verdere professionalisering van de sector en een bijdrage kunnen leveren aan het ontwikkelen van opvattingen over *value for money* bij het toekennen van subsidies.^[10]

De raad meent dat bij een professioneel opererende organisatie accountantsverklaringen horen, ook wanneer die volgens het Uniform Subsidiekader niet verplicht zijn. Hij adviseert dit op te nemen bij de subsidieverstrekking aan POM's.^[11]

2.5 Governance

De raad mist in de beoordelingscriteria voor de aanvraag van de POM-status een verwijzing naar aspecten van governance, of de manier waarop een professionele monumentenorganisatie geacht wordt hieraan invulling te geven. Bij de totstandkoming van de Governance Code Cultuur waren geen vertegenwoordigers uit de monumentensector betrokken, maar de raad meent dat deze code ook voor hen goed bruikbaar is. De raad adviseert de minister om POM's en andere organisaties te vragen gebruik te maken van deze code.

De raad is van mening dat de vijf aandachtsvelden van de Sim bij de toetsing van professionaliteit compleet zijn. Wel constateert hij dat verschillende aspecten aandacht behoeven, zoals de criteria van twintig monumenten en van vijf jaar, visie, governance en financiële bedrijfsvoering. Hij adviseert op termijn een aantal aspecten van de Sim opnieuw te bezien, meer in het licht van de dynamische ontwikkelprocessen bij organisaties en minder als een statische momentopname. De uitkomsten van een onderzoek naar institutionele eigenaren (zie volgend hoofdstuk) adviseert hij hierin mee te nemen.

10
Afgelopen zes jaar is voor 398 miljoen euro aan subsidies en 57 miljoen euro aan laagrentedragende leningen verstrekt. Dit is circa 66 miljoen euro per jaar aan onderhoudssubsidies voor rijksmonumenten.

11
Op grond van het Uniform Subsidiekader is bij elke subsidie boven de 300.000 euro een accountantsverklaring een voorwaarde.

3. Monumenteneigenaren

Een van de belangrijkste beleidsdoelstellingen die aan de POM ten grondslag ligt, is de stimulering van goed eigenaarschap.^[12] Maar wie zijn die eigenaren, vroeg de raad zich af, en wat weten we van hen? Hoeveel eigenaren voldoen aan de formele criteria om een aanvraag in te kunnen dienen voor een POM-status?

Van de 61.855 gebouwde rijksmonumenten in Nederland^[13] zijn circa 36.000 rijksmonumenten (58%) eigendom van particuliere (woonhuis)eigenaren, circa 8.000 rijksmonumenten (13%) van agrariërs en circa 1800 (3%) van het Rijk.^[14] De overige, circa 16.000 rijksmonumenten (26%) zijn eigendom van gemeenten en enkele honderden institutionele eigenaren, zoals woningcorporaties die 5.800 rijksmonumenten (9%) in hun bezit hebben.^[15] Andere institutionele eigenaren zijn stads-herstelorganisaties, kerkgenootschappen, natuur- en landschapsorganisaties en landelijk, provinciaal of lokaal opererende verenigingen, stichtingen en bedrijven.

Voor de particuliere eigenaren is de afgelopen jaren veel gedaan. Er is onderzoek verricht, de informatiegids *Monumentaal wonen* is beschikbaar en het Nationaal Restauratiefonds staat tot hun beschikking.^[16] De raad stelt vast dat de financiële dienstverlening voor deze groep goed geregeld is. Wat de dienstverlening op het gebied van instandhouding en restauratie betreft is het vangnet minder eenduidig.

Ondanks pogingen dit te verbeteren, is het voor deze grote groep monumentenbezitters niet altijd duidelijk waar zij kunnen aankloppen voor de benodigde kennis en adviezen. Deze dienstverlening is decentraal belegd, het eerste aanspreekpunt is de desbetreffende gemeente. Maar de dienstverlening aan particuliere monumenteneigenaren verschilt aanzienlijk per gemeente.^[17]

3.1 Institutionele eigenaren

Naar het monumentenbezit van de Nederlandse woningcorporaties heeft het Economisch Instituut voor de Bouw in 2011 onderzoek verricht. Over deze groep zijn daardoor de nodige gegevens bekend. Naar de overige institutionele eigenaren is nog geen nader onderzoek gedaan. Hoeveel monumenteneigenaren

12 De term 'goed eigenaarschap' komt in de beleidsbrief MoMo niet voor en evenmin in de toelichting op de Sim. De opstelsom van de in artikel 30 van de Sim opgenomen criteria kan naar de mening van de raad wel als zodanig worden samengevat.

13 Stand 8 september 2015, Erfgoedmonitor.

14 Tweede Kamer, vergaderjaar 2011 – 2012, 31490, nr. 77.

15 'Monumenten en corporaties', rapport Economisch Instituut voor de Bouw, 2011.

16 'Monumentaal wonen', gids voor eigenaren van een rijksmonument, Amersfoort, 2013. Informatie aangeboden door Nationaal Restauratiefonds, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, de Belastingdienst en de Federatie Grote Monumentengemeenten.

17 'Erfgoed in goede handen', Erfgoedinspectie, 22 maart 2013; 'Een goed advies is het halve werk', Erfgoedinspectie, 11 november 2008; 'Stand van zaken Monumentencommissies in Nederland', Erfgoedinspectie, 1 juni 2010. Kleine(re) gemeenten hebben niet altijd de mogelijkheid specialisten in dienst te hebben en maken gebruik van de diensten van de Federatie Grote Monumentengemeenten of de provinciale Steunpunten.

hun bezit ondergebracht hebben in een rechtsvorm in Nederland en welke monumenten zij in eigendom hebben en beheren is niet geïnventariseerd. De positie van deze eigenaren blijft daardoor onderbelicht, evenals de aard en omvang van hun bezit en instandhoudingsopgave.

Door het ontbreken van deze informatie kan het belang van deze eigenaren voor de monumentensector niet worden aangegeven, hooguit verondersteld, terwijl zij vaak prominente, bijzondere en kwetsbare objecten in hun bezit hebben.

Wel constateert de raad dat deze groep wordt gekenmerkt door een enorme diversiteit. De organisaties variëren van lokaal tot landelijk, van commercieel tot non profit en van heel klein, met een paar objecten en uitsluitend vrijwillige inzet, tot grote organisaties met honderden monumenten en honderden medewerkers.

De raad heeft de indruk dat veel van de grotere organisaties monumentenbehoud als nevendoelelstelling hebben, naast bijvoorbeeld volkshuisvesting, natuur- en landschapsbehoud of onderwijs. Deze organisaties zorgen voor monumentale gebouwen en hebben qua bedrijfsvoering vaak al een professioneel karakter.

Dit in tegenstelling tot de organisaties die monumentenbehoud als primaire doelstelling hebben; hiervan is de meerderheid klein tot zeer klein in omvang. Veelal wordt er jarenlang gewerkt zonder vast personeel en met een grote betrokkenheid en inzet van enthousiaste vrijwilligers. Met veel inspanning worden subsidies en fondsen verkregen voor de aankoop en restauratie van specifieke objecten. Het behoud en de instandhouding van deze objecten is hiermee al een majeure opgave, zonder dat er sprake is van een structurele organisatie.

POM is gericht op een specifieke doelgroep van institutionele eigenaren, waarover weinig bekend is. Als er beleid wordt ontwikkeld voor zo'n specifieke doelgroep, vindt de raad het een voorwaarde om ook meer kennis hierover te hebben. Zo kan deze doelgroep effectiever ondersteund worden, wordt duidelijker welk beslag deze groep legt op het beschikbare budget voor monumentenzorg, en wordt duidelijk hoe effectief het rijksbeleid voor deze groep is.

De raad adviseert de RCE een nadere inventarisatie van de aard en omvang van het eigenarenbestand van rijksmonumenten te laten uitvoeren. Hieruit zou onder andere moeten blijken wie de institutionele eigenaren zijn, hoe zij georganiseerd zijn, met hoeveel personeel en vrijwilligers zij werken en hoe hun financiële positie is. Zo kan een basis gecreëerd worden voor een gedifferentieerd beleid voor verdere kwaliteitsverbetering en professionalisering. De Erfgoedmonitor kan hierbij worden ingezet en geeft deze inventarisatie een meer structureel karakter.

4. Goed eigenaarschap

In de adviesaanvraag van de minister geeft zij aan dat een belangrijk aspect van goed eigenaarschap is dat eigenaren zorgen voor een kwalitatief hoogwaardige en duurzame instandhouding van monumenten. En dat daarbij hoort dat instandhoudingsmaatregelen, restauraties en andere transformaties van monumenten vakbekwaam worden uitgevoerd, met inachtneming van de in de beroepsgroep geldende normen. Voor eigenaren/monumentenorganisaties geldt bovendien dat bij goed eigenaarschap ook een stabiele en financieel gezonde bedrijfsvoering hoort.

4.1 Opdrachtgeverschap

De raad onderschrijft bovengenoemde stelling van de minister. De aspecten die zij als eerste noemt, hebben voornamelijk betrekking op de eigenaar als opdrachtgever. Alle eigenaren van monumenten, particulier of institutioneel, groot of klein, hebben te maken met opdrachtgeverschap en met het hele proces van instandhouding. Bij de beoordeling van de kwaliteit van opdrachtgeverschap wordt er meestal gekeken naar de kwaliteit van een restauratie of transformatie; met andere woorden, de kwaliteit van de uitvoering. Dat is ontegenzeggelijk het meest zichtbare deel van een omvangrijk proces, waarbij de opdrachtgever weliswaar verantwoordelijk is van opdracht tot eindresultaat, maar van vele partijen afhankelijk is. Naast de opdrachtgever zelf is dat de architect, de gemeente, de provincie, adviseurs, de RCE, de aannemer en andere uitvoerende partijen. Allemaal schakels in een proces die de kwaliteit van het uiteindelijke resultaat kunnen beïnvloeden.

Om de kwaliteit van de uitvoering meer eenduidig en objectief te kunnen beoordelen, zijn verschillende kwaliteitsnormen ontwikkeld. Zo is ERM vanuit het Rijk opgericht om de instandhouding en restauratie van monumenten op een breed gedragen kwaliteitsniveau te brengen en te houden.^[18]

Restauratiearchitecten, georganiseerd in de Vereniging van Architecten Werkzaam in de Restauratie (VAWR), hebben een eigen erkenningsregeling (GEAR) en ook de restauratieaannemers hebben een branchevereniging voor erkende restauratiebedrijven, de Vakgroep Restauratie, opgericht.^[19]

18
Opdrachtgevers, overheden en bij het restaureren betrokken specialisten en bedrijven werken samen in deze stichting. Samen stellen zij kwaliteitsrichtlijnen op voor alle aspecten van het onderhouden en restaureren. Veel gemeenten hanteren deze uitvoeringsrichtlijnen.

19
Ook op provinciaal niveau zijn normen ontwikkeld. De provincie Gelderland heeft een eigen Erkenningsregeling voor bedrijven werkzaam in de restauratie opgesteld, waaraan ook kleine (zelfs éénmans bedrijven) kunnen deelnemen.

Er zijn volgens de raad voldoende initiatieven om de kwaliteit van de verschillende stadia in het restauratieproces te waarborgen. De afstemming van de vele partijen, die de schakels in de instandhoudingsketen vormen, kan volgens de raad beter – daarbij ondersteund door een overkoepelende visie.

Voor goed opdrachtgeverschap zijn er echter geen kwaliteitsnormen. Bij de raad roept dat vragen op als: wat moet een eigenaar doen om een goed opdrachtgever te zijn? en ‘hoe schakelt een eigenaar op een betrouwbare manier de juiste partners in?’

Eigenaren zouden eenvoudig de weg moeten kunnen vinden in een kwaliteitsstelsel waar het duidelijk is wie goede partijen zijn. Daarvan kan volgens de raad de hele monumentensector profiteren. Het Rijk kan hierin voorbeeldstellend zijn.^[20] Het nationale monumentenbezit bestaat uit rijksmonumenten, provinciale monumenten en gemeentelijke monumenten. De manier waarop de kwaliteit van monumentenbehoud op rijksniveau geregeld is, sijpelt door en dient vaak als voorbeeld voor provincies en gemeenten. Verbeteringen op rijksniveau reiken zo verder dan de rijksmonumenten. Het resulteert in rendement over een veel groter vlak.

De raad adviseert de afstemming van de verschillende partijen en initiatieven in relatie tot instandhoudingskwaliteit te verbeteren, om zo tot een effectievere en efficiëntere ondersteuning voor eigenaren te komen.

4.2 Ondernemerschap

Bij goed opdrachtgeverschap gaat het erom hoe een eigenaar omgaat met zijn monument, welke intenties hij heeft, hoe hij laveert tussen allerlei instanties en met welke partijen hij in zee gaat; wanneer hij dit proces goed weet te doorlopen, zal de uitvoeringskwaliteit van zijn restauratie of transformatie als goed beoordeeld worden. Voor de particuliere monumenteneigenaar stopt daar het proces; hij neemt immers zijn monument weer in gebruik, als woning of anderszins.

Voor de institutionele eigenaar ligt dit anders. Zijn monument is gerestaureerd, en nu? Nu starten het gebruik en de exploitatie. Voor deze groep geldt dat voor een kwalitatief hoogwaardige en duurzame instandhouding van monumenten naast goed opdrachtgeverschap ook goed ondernemerschap noodzakelijk is. Dat vereist echter andere vaardigheden van een eigenaar.

²⁰ De Rijksgebouwendienst heeft in het verleden wel richtlijnen opgesteld voor goed opdrachtgeverschap vanuit het Rijk, maar deze richtlijnen zijn weinig bekend buiten het Rijk.

Zo zijn, behalve een stabiele en financieel gezonde bedrijfsvoering, onder meer van belang: een visie op het bezit, strategie, beleidsontwikkeling, governance en toezicht. De raad pleit ervoor ook de kwaliteit van het ondernemerschap van een organisatie te betrekken bij het oordeel over goed eigenaarschap.

Immers, hoe groter de organisatie, hoe meer monumenten in bezit, hoe prominenter het ondernemerschap een rol gaat spelen bij de instandhouding en hoe meer professionaliteit er van de organisatie wordt verlangd om toekomstbestendig te kunnen zijn.

De raad adviseert bij institutionele eigenaren op een brede manier naar goed eigenaarschap te gaan kijken. De kwalitatief hoogwaardige en duurzame instandhouding van monumenten is afhankelijk van het opdrachtgeverschap maar nadrukkelijk ook van het ondernemerschap van een eigenaar.

De minister stelt haar adviesverzoek ook de vraag of het huidige systeem van POM's vervangen zou kunnen worden door organisatiecertificering, en hoe de raad daarbij de relatie met de Stichting ERM en met de Vakgroep Restauratie ziet. In de gangbare praktijk heeft organisatiecertificering de bedoeling tot een uniforme en consistente uitvoering te komen. Het kan tot standaardisatie en tot schaalvergroting leiden.

De door de minister met certificering in verband gebrachte organisaties ERM en de Vakgroep Restauratie betreffen met name de uitvoeringskwaliteit bij POM's en niet de kwaliteit van de ontwikkelende organisatie als geheel.

De raad adviseert de kwaliteit van de ontwikkelende organisatie als geheel te zien en niet toe te spitsen op een deel van haar activiteiten.

5. Toezicht

In zijn advies van 6 januari 2015 gaf de raad al aan de introductie van ijkmomenten voor POM's noodzakelijk te vinden, zodat de continuïteit van de verlangde professionaliteit zijn beslag kan krijgen. Daarnaast is de raad van mening dat de waarde van de POM-status zal toenemen, wanneer die ingebed wordt in een cyclisch systeem van kwaliteitsontwikkeling met bijbehorende monitoring. De POM-status wordt tot nu toe voor onbepaalde tijd verleend; dat wil zeggen, in elk geval zolang de Sim van kracht is. ^[21]

De aangewezen POM's hebben het vertrouwen gekregen dat ze professioneel opereren. Voor hen ligt nu de uitdaging om hun bezit kwalitatief hoogwaardig in stand te houden en hun organisatie financieel gezond. Net als andere professionele organisaties ontwikkelen ook POM's zich; niet alleen wat de kwaliteit van hun instandhouding betreft, maar ook qua management van de organisatie. ^[22] Voor toezicht op de staat van hun bezit maken de meeste POM's (evenals andere monumenteneigenaren) gebruik van de onafhankelijke rapportages van de Monumentenwacht. Daarnaast hebben POM's hun eigen besturen, raden van toezicht of raden van commissarissen.

Volgens de raad is echter ook een periodieke toets op of monitoring van het management en het ondernemerschap van belang. Immers, ook door mismanagement kan duurzame instandhouding van monumenten alsnog bedreigd worden. Bij tussentijdse monitoring komen risico's als leegstandsproblematiek, langdurige financiering, personele wisselingen of onvoorziene calamiteiten aan het licht.

Door de RCE kan nu worden vastgesteld of een POM nog aan de formele voorwaarden voldoet. Wanneer dit niet het geval is, kan de status worden ingetrokken. Ook heeft de RCE aan elke POM een bouwkundig adviseur gekoppeld die overleg voert met de POM.

De raad is voorstander van tussentijdse gesprekken – een mid term review – waarin alle aspecten van de POM-status aan de orde komen. Dit werkt stimulerend en zorgt ervoor dat de scherpheid behouden blijft. Het is onderdeel van een systeem dat ontwikkeling en verdere kwaliteitsverhoging in zich meedraagt.

21
Dit is in elk geval tot 2020.

22
Het INK-managementmodel bijvoorbeeld onderscheidt vier resultaatgebieden (maatschappij, klanten en partners, medewerkers, en bestuur en financiers) en vijf managementgebieden (strategie en beleid, leiderschap, medewerkers, processen en middelen). Door middel van periodieke, cyclische aandacht voor al deze velden via bijvoorbeeld een vierjaarlijks ondernemingsplan en tussentijdse monitoring van de resultaten, kan een organisatie het veranderingsproces integreren in het reguliere bedrijfsproces.

Monitoring is gericht op de langere termijn en in de ogen van de raad aanvullend op zowel de POM-toetsing als de meer bouwkundige begeleiding vanuit de RCE. Het maakt de POM-toets minder een momentopname en meer op de ontwikkeling van een organisatie gericht.

De minister heeft de raad gevraagd hoe het toezicht op POM's het beste vormgegeven zou kunnen worden. De raad kan zich voorstellen dat het systeem op de langere termijn niet hetzelfde is als de korte termijn. Op de korte termijn zal een begin gemaakt moeten worden met de eerste monitoringsgesprekken. Monitoring van organisaties is volgens de raad een stimulerende manier die uitgaat van vertrouwen.

De raad heeft ervaring hiermee (in het kader van de culturele basisinfrastructuur) en zou deze rol op zich kunnen nemen; hij kent immers de dossiers van de aangewezen POM's. Volgens de raad is dit een snel inzetbare – en ook voordelige – korte termijnoplossing. Voor de langere termijn is het misschien wenselijk om een andere partij te betrekken bij de begeleiding van POM's. De Erfgoedinspectie heeft ervaring met toezicht; wellicht is ook een toezichtstelsel denkbaar dat door de sector zelf onderhouden wordt.^[23]

De raad adviseert te onderzoeken welke manier van toezicht voor de lange termijn de meest effectieve en houdbare is. Hij raadt daarbij aan voorbeelden uit andere sectoren, zoals bijvoorbeeld de zorg of het onderwijs, te onderzoeken en ook de mogelijkheid van zelfregulering te bezien. Voor de korte termijn kan de raad op basis van zijn ervaring snel worden ingezet voor de monitoring van POM's.

23
VAWR, ERM,
Hobbeon, CBF,
woningcorporaties
en Erfgoedinspectie
hebben alle op ver-
schillende manieren
toezichhoudende
rollen en ervaring.

6. Sectorversterking

Om de samenhang van de hele instandhoudings- en kwaliteitsketen te optimaliseren en goed eigenaarschap te ondersteunen, dient elke partij zich bewust te zijn van zijn rol in het stelsel. OCW/RCE is regisseur van processen en de faciliterende partij. De Federatie Grote Monumentengemeenten en de provinciale Steunpunten ondersteunen decentraal. De monumentenorganisaties zouden zelf in staat moeten zijn in gezamenlijkheid kwaliteit te formuleren. Naar de mening van de raad hebben de POM's daarbij een voorbeeldfunctie. Verwacht mag worden dat de aangewezen POM's, gelet op hun positie die verder reikt dan alleen hun eigen organisatie, initiatieven nemen, *good practices* geven en door het toepassen van governance-instrumenten een bijdrage leveren aan een sectorbrede kwaliteitsontwikkeling. ^[24]

De monumentensector is niet sterk georganiseerd. Er is veel versnippering en hoewel er bewegingen richting samenwerking zijn waar te nemen, constateert de raad dat elke organisatie toch vooral met zijn eigen problematiek bezig is. De raad denkt dat het monumentenveld door samenwerking, bijvoorbeeld tussen POM's en niet-POM's, en een betere onderlinge communicatie, versterkt kan worden. Bovendien kan het prikkelend werken en de eendracht bevorderen, getuige ook de aanloop naar MoMo. ^[25]

In de begeleiding van verdere professionalisering zou ook een branchevereniging een stimulerende rol kunnen spelen. Die is er nu niet. De raad denkt dan aan een vereniging die vanuit de sector zelf de leden steunt in hun streven naar kwaliteitsontwikkeling, branche-informatie en benchmarking ontwikkelt of toekomstverkenningen uitvoert. De POM's zouden hierin, gelet op hun expertise, nadrukkelijk een rol kunnen spelen. De sectorbrede ontwikkelingen hebben nu vooral betrekking op gezamenlijke belangenbehartiging naar het Rijk en niet zozeer op de professionalisering van de sector zelf.

Een dergelijke branchevereniging zou volgens de raad een belangrijke toegevoegde waarde kunnen hebben voor een verdere professionalisering in de monumentensector en zelfs een rol in het toezicht kunnen spelen. Wellicht is dit een stap te ver – goede samenwerking is in de ogen van de raad belangrijker dan een branchevereniging – maar de raad adviseert de mogelijkheid wel te onderzoeken.

²⁴ Zie ook brief POM's, 17 september 2015. De POM's bezien dit op vergelijkbare wijze.

²⁵ En nog langer terug: het strategisch plan voor de monumentenzorg.

De raad adviseert de minister om in dialoog met de monumentensector te verkennen hoe de onderlinge samenwerking, kennis en ondersteuning in de sector kunnen worden bevorderd. De raad roept de sector op na te gaan of er behoefte is aan een branchevereniging. Vragen daarbij zijn welke rol de reeds aangewezen POM's kunnen spelen en of er vanuit het Rijk een impuls gegeven moet worden.

7. Aanbevelingen

De raad heeft algemene bevindingen en concrete actiepunten. De wenselijke veranderingen betreffen de korte en lange termijn. De lange termijn draait om fundamentele zaken, waarvoor de onderzoeksvragen in gezamenlijkheid geformuleerd moeten worden en sterkte-zwakteanalyses noodzakelijk zijn.^[26] Hier is tijd voor nodig, dat aansluit bij het voornemen van de minister om de Sim tot 2018 niet aan te passen. Daarnaast is er tijd nodig om aanbevelingen uit dit advies te toetsen en ervaringen op te doen. Als vanzelf zal zich dan de vraag opdringen of het instrumentarium nog wel passend is, en of de verdeling van subsidiegelden niet effectiever of efficiënter kan worden.

Een algemene aanbeveling van de raad is om tot een kwalitatief hoogwaardiger en duurzamer instandhouding van monumenten te komen; er moet op een bredere manier naar goed eigenaarschap gekeken worden. Bij institutionele eigenaren dient de aandacht niet alleen uit te gaan naar het opdrachtgeverschap bij instandhouding, restauratie of transformatie, maar nadrukkelijk ook naar het ondernemerschap.

Specifiekere aanbevelingen uit het advies:

De al aangewezen POM's vervullen een voorbeeldfunctie in het monumentenbestel. Door de eigen professionaliteit actief in te zetten bij het opbouwen en uitwisselen van kennis en kunde en door te participeren in de ontwikkelingen op het hele terrein van de monumentenzorg, stimuleren de organisaties niet alleen de professionaliteit bij anderen, maar helpen ze ook de algehele professionaliteit en kwaliteit van het monumentenveld in Nederland naar een hoger plan te tillen.

De raad adviseert de minister om in dialoog met de monumentensector – te beginnen met de al aangewezen POM's – te verkennen op welke wijze professionalisering verder kan worden bevorderd in een sectorbreed gedragen verbeteringsproces.

²⁶
Zoals afgesproken
bij bijeenkomst bij
Raad voor Cultuur,
februari 2015.

Financiële en administratieve voordelen zijn nu de prikkels om professionaliteit verder te ontwikkelen en te profileren. De voorrang die POM's hebben bij de verdeling van subsidiegelden is een stimulans die in de ogen van de raad nodig is om een proces op gang te brengen en te houden.

De raad adviseert de financiële prikkel in de POM-status nu niet los te laten, maar te onderzoeken of dit op de langere termijn mogelijk is – in samenhang met de invoering van een breed gedragen systeem van kwaliteitsborging.

De raad is van mening dat de vijf aandachtsvelden van de Sim bij de toetsing van professionaliteit compleet zijn. Wel constateert hij dat verschillende aspecten aandacht behoeven, zoals de criteria van twintig monumenten en van vijf jaar, visie, governance en financiële bedrijfsvoering.

De raad adviseert op termijn een aantal aspecten van de Sim opnieuw te bezien, meer in het licht van de dynamische ontwikkelprocessen bij organisaties en minder als een statische momentopname. Hij adviseert de uitkomsten van een onderzoek naar institutionele eigenaren hierin mee te nemen.

POM is gericht op een specifieke doelgroep van institutionele eigenaren, terwijl over deze doelgroep weinig bekend is. Door meer kennis kan deze doelgroep effectiever ondersteund worden, wordt duidelijker welk beslag deze groep legt op het beschikbare budget voor monumentenzorg, en wordt duidelijk hoe effectief het rijksbeleid voor deze groep is.

De raad adviseert een nadere inventarisatie van de aard en omvang van het eigenarenbestand van rijksmonumenten. Hieruit zou onder andere moeten blijken wie de institutionele eigenaren zijn, hoe zij georganiseerd zijn, met hoeveel personeel en vrijwilligers zij werken en hoe hun financiële positie is. Zo kan een basis gecreëerd worden voor een gedifferentieerd beleid voor verdere kwaliteitsverbetering en professionalisering. De Erfgoedmonitor kan hierbij worden ingezet en geeft deze inventarisatie een meer structureel karakter.

Monumenteneigenaren zouden eenvoudig de weg moeten kunnen vinden in een kwaliteitsstelsel waar het voor eigenaren

duidelijk is wie goede partijen zijn. Daarvan kan volgens de raad de hele monumentensector profiteren en het Rijk kan hierin voorbeeldstellend zijn.

De raad adviseert de afstemming van de verschillende partijen en initiatieven te verbeteren om zo tot een effectievere en efficiëntere ondersteuning voor eigenaren te komen.

Op de vraag van de minister of het huidige systeem van POM's vervangen zou kunnen worden door organisatiecertificering, en hoe de raad daarbij de relatie met de Stichting ERM en met de Vakgroep Restauratie ziet:

De raad adviseert de kwaliteit van de ontwikkelende organisatie als geheel te zien en niet toe te spitsen op een deel van haar activiteiten.

De raad kan zich voorstellen dat voor het toezicht op POM's het systeem op de langere termijn niet hetzelfde is als de korte termijn. Op de korte termijn zal een begin gemaakt moeten worden met de eerste monitoringsgesprekken.

De raad adviseert te onderzoeken welke manier van toezicht voor de lange termijn de meest effectieve en houdbare is. Hij raadt daarbij aan voorbeelden uit andere sectoren, zoals bijvoorbeeld de zorg of het onderwijs, te onderzoeken en ook de mogelijkheid van zelfregulering te bezien. Voor de korte termijn kan de raad op basis van zijn ervaring snel worden ingezet voor de monitoring van POM's.

De raad denkt dat het monumentenveld door samenwerking en een betere onderlinge communicatie versterkt kan worden. In de begeleiding van verdere professionalisering zou ook een branchevereniging een stimulerende rol kunnen spelen.

De raad adviseert de minister om in dialoog met de monumentensector te verkennen hoe de onderlinge samenwerking, kennis en ondersteuning in de sector kunnen worden bevorderd. De raad roept de sector op na te gaan of er behoefte is aan een branchevereniging. Vragen daarbij zijn welke rol de al aangewezen POM's kunnen spelen en of er vanuit het Rijk een impuls gegeven moet worden.

De raad draagt met plezier bij aan de gedachtenvorming over de toekomstige instandhoudingskwaliteit en professionalisering van het monumentenveld in Nederland. Hij hoopt met dit advies een volgende aanzet daartoe gegeven te hebben. Vanzelfsprekend is hij bereid nader onderzoek te verrichten en mee te denken over uitvoering van de toekomstige stappen.

Bijlagen

1. Adviesaanvraag Professionele Organisaties voor Monumentenbehoud

Raad voor Cultuur
T.a.v. de heer J. Daalmeijer
Postbus 61243
2506 AE DEN HAAG

Datum **02 JUNI 2015**
Betreft adviesaanvraag Professionele Organisaties Monumentenbehoud

Erfgoed en Kunsten
IPC 3300

Rijnstraat 50
Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Contactpersoon
L. Deiman

T +31 6 46 84 90 19
l.deiman@minocw.nl

Onze referentie
750557

Geachte heer Daalmeijer,

Met deze brief vraag ik de Raad voor Cultuur om advies over de inrichting van de aanwijzingsprocedure Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud (POM), onderdeel van de Subsidieregeling instandhouding monumenten (Sim).

Aanleiding

Op 1 januari 2013 is de Subsidieregeling instandhouding monumenten (Sim) van kracht geworden. Op grond van deze nieuwe regeling is een aantal organisaties op aanvraag aangewezen als Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud (POM). Doelstelling is om monumentenorganisaties zoveel mogelijk te stimuleren tot goed eigenaarschap. Dat opent voor hen de weg naar het verkrijgen van de POM-status. Wij willen stimuleren dat POM's actief bijdragen aan kwaliteitsverhoging in de monumentenzorg om zodoende een verdere professionalisering van het monumentenveld tot stand te brengen.

Met de eisen als bedoeld in artikel 31 van de Sim, zoals uitgewerkt in een handreiking voor toetsing – en toegepast door de Raad, is een serieuze toets gemaakt om de status van POM te verkrijgen. Tot op heden is echter het merendeel van de aanvragers van de POM-status afgewezen. Tegen die achtergrond vraag ik de Raad voor Cultuur om advies.

Toelichting bij de aanvraag

De POM-status geeft een organisatie een administratief voordeel in de aanvraagprocedure voor onderhoudssubsidies: de organisatie kan voor de beschermde monumenten die zij in eigendom heeft een sterk vereenvoudigde subsidieaanvraag doen voor een planperiode van zes jaar. Ter stimulering van de professionaliteit heeft de status ook een belangrijk financieel voordeel: bij overvraging krijgt een POM prioriteit boven de overige subsidieaanvragers (voorrangsregel). De POM-status is in principe bereikbaar voor alle organisaties

die eigenaar zijn van minimaal 20 rijksmonumenten, indien zij de statutaire doelstelling van monumentenzorg hebben en zij op professionele wijze de monumentale waarden van die monumenten in stand houden (art. 30, tweede lid).

De beleidsdoelstellingen die hieraan ten grondslag liggen zijn de volgende:

1. Stimulering van goed eigenaarschap. Een belangrijk aspect daarvan is dat eigenaren zorgen voor een kwalitatief hoogwaardige en duurzame instandhouding van monumenten. Daarbij hoort dat instandhoudingsmaatregelen, restauraties en andere transformaties van monumenten vakbekwaam worden uitgevoerd, met inachtneming van de in de beroepsgroep geldende normen. Voor eigenaren/monumentenorganisaties geldt dat goed eigenaarschap ook ziet op een stabiele en financieel gezonde bedrijfsvoering.
2. Het stimuleren dat POM's actief bijdragen aan kwaliteitsverhoging in de monumentenzorg om zodoende een verdere professionalisering van het monumentenveld tot stand te brengen.
3. Beperking van administratieve lasten van eigenaren én subsidieverstrekkende overheid.

Op 2 mei 2013 verzocht ik de beoordelingscommissie voor Professionele organisaties monumentenbehoud (commissie POM), opgenomen in de structuur van de Raad voor Cultuur, te adviseren over 21 aanvragen tot aanwijzing als POM. De commissie merkt in haar advies van 10 juli 2013 hierover terecht op dat het voor de kwaliteit van de uitvoering van instandhoudingswerk van belang is dat de sector zelf de normen ervoor draagt en omarmt. Een breed draagvlak is essentieel om tot een sectorbreed gedragen kwaliteitssysteem te komen.

De commissie POM constateert in bovengenoemd advies dat relatief veel aanvragende partijen nog niet voldoen aan de beoordelingscriteria (volgens artikel 31 van de Sim). Uit reacties op afwijzingen kan geconcludeerd worden dat veel organisaties niet precies weten hoe de procedure verloopt en op welke wijze zij een aanvraag moeten onderbouwen. Een verbetering van de informatievoorziening over de aanvraagprocedure en toetsingscriteria is daarbij van belang. Daar zouden bijvoorbeeld ook de bestaande POM's een rol kunnen spelen

Verkend zou kunnen worden of op de wat langere termijn een organisatiecertificering van de POM's wenselijk is. In dat geval zou de overheid verder terug kunnen treden. Dat kan zover zijn dat het huidige stelsel voor toelating wordt vervangen door een algemene regel met een verwijzing naar een certificeringssysteem.

Ik vraag u om te onderzoeken of de beleidsdoelstellingen die aan de POM-status ten grondslag liggen daadwerkelijk bereikt worden door de wijze waarop de aanwijzingsprocedure is ingericht en ik vraag u om mogelijke verbeterpunten aan te dragen.

Daarbij benadruk ik dat het ons doel is om de systematiek van de Subsidieregeling instandhouding monumenten (Sim) tot en met de aanvraagronde van 2018 zoveel mogelijk ongewijzigd te laten. Derhalve zou uw advies zowel de korte als de lange termijn kunnen betreffen.

Adviesvraag aan de Raad voor Cultuur

Op basis van het bovenstaande verzoek ik de Raad mij te adviseren over de inrichting van de POM-aanwijzingsprocedure en hierbij uit te gaan van onderstaande hoofdvraag:

Worden de beleidsdoelstellingen die aan de POM ten grondslag liggen ook bereikt door de wijze waarop de POM-aanwijzingsprocedure is ingericht, en indien dat niet het geval is, wat zou de Raad adviseren voor de korte termijn en voor de lange termijn?

Afgeleide vragen kunnen zijn:

- Hoe ziet de Raad de positie van de POM's en welke rol kunnen zij spelen in de verdere opbouw van een kwaliteitssysteem?
- Wat adviseert de Raad over de beoordelingscriteria?
- Hoe zou naar het oordeel van de Raad de continuïteit van kwaliteit binnen de POM's het beste geborgd worden en hoe zou het toezicht daarop het beste vormgegeven kunnen worden?
- Hoe zouden organisaties op een goede manier begeleid kunnen worden in het aanvraagtraject teneinde de kwaliteit van de aanvragen te verhogen en zouden de bestaande POM's daar een rol in kunnen spelen ?
- Hoe denkt de Raad over een toekomstbeeld waarin een systeem van organisatiecertificering het huidige systeem van POM's kan vervangen? Hoe ziet de Raad daarbij de relatie met de Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM) en met de Vakgroep Restauratie?

Ik zie uw advies graag voor 24 september 2015 tegemoet.

Met vriendelijke groet,

de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

dr. Jet Bussemaker

2. **Samenstelling commissie POM en overzicht aangewezen professionele organisaties voor monumentenbehoud**

Commissie POM

Jaap 't Hart *voorzitter*, Martin van Bleek, Arie den Dikken,
Lisa Johnson, Annet Pasveer *secretaris*.

Aangewezen professionele organisaties voor monumentenbehoud

Landgoed De Wiersse B.V., Nationale maatschappij tot behoud, ontwikkeling en exploitatie van industrieel erfgoed B.V. (BOEi), N.V. Bergkwartier, Maatschappij tot Stadsherstel, Stadsherstel Amsterdam N.V., Stichting Het Geldersch Landschap, Stichting Kasteel De Haar, Stichting Oude Groninger Kerken, Stichting Stadsherstel Amsterdam, Stichting Twickel, Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen, Vereniging Hendrick de Keyser, Vereniging Natuurmonumenten.

Colofon

Van statisch naar dynamisch Advies professionalisering monumentenbehoud

Deze publicatie is een uitgave
van de Raad voor Cultuur

Leden

Joop Daalmeijer *voorzitter*, Özkan
Gölpinar, Marijke van Hees, Cees
Langeveld, Jessica Mahn, Annick
Schramme, Mathieu Weggeman,
Jeroen Bartelse *directeur*.

Raad voor Cultuur

Prins Willem Alexanderhof 20
2595 BE Den Haag

070 – 3106686
info@cultuur.nl
www.cultuur.nl

Het is toegestaan (delen van)
de inhoud van deze publicatie
te citeren of te verspreiden, mits
daarbij de Raad voor Cultuur
en deze publicatie als bronnen
worden vermeld.

Aan deze publicatie kunnen geen
rechten worden ontleend.

Den Haag, oktober 2015

De Raad voor Cultuur is het wettelijke adviesorgaan van de regering en het parlement op het terrein van kunst, cultuur en media. De raad is onafhankelijk en adviseert, gevraagd en ongevraagd, over actuele beleidskwesties en subsidieaanvragen.